

ТЕСТ ЗАГАЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: НОВИЙ ПОГЛЯД НА СТАРУ ПРОБЛЕМУ

Розглянуто концептуальні засади тесту загальної навчальної компетентності (ТЗНК), який за характером завдань належить до тесту здібностей, зокрема здатності майбутніх студентів до навчання. ТЗНК не протиставляється предметним тестам зовнішнього незалежного оцінювання, які нині використовуються в системі вступу до вищих навчальних закладів, а доповнює нинішню систему відбору абітурієнтів, оцінюючи їхню готовність до продовження навчання. Розроблений на компетентнісних засадах ТЗНК нині містить вербально-комунікативний і логіко-математичний складники, які в основному забезпечують можливість адекватно оцінити здатність особи до успішного навчання.

Ключові слова: загальна навчальна компетентність, тест на загальну навчальну компетентність (ТЗНК), предметний тест зовнішнього незалежного тестування, компетентнісна основа ТЗНК, інноваційно-комунікаційна компетентність абітурієнта, навчальні здібності студентів.

Рассмотрено концептуальные основы теста общеучебной компетентности (ТОУК), который за характером заданий относится к тесту способностей, в частности, способности будущих студентов к обучению. ТОУК не противопоставляется предметным тестам внешнего независимого оценивания, которые сейчас применяют в системе отбора в высшие учебные заведения. Предполагается, что он должен дополнять нынешнюю систему отбора абитуриентов, оценивая их готовность к продолжению обучения. Разработанный на компетентностных основах ТОУК состоит из вербально-коммуникативной и логико-математической составляющих, которые в основном обеспечивают возможность адекватно оценить способность будущего студента к успешному обучению.

Ключевые слова: общая учебная компетентность, тест на общую учебную компетентность, предметный тест внешнего независимого тестирования, компетентностная основа теста на общую учебную компетентность, инновационно-коммуникационная компетентность абитуриента, учебные способности студентов.

Conceptual bases of general educational competence test (TZNK), which belongs to the nature of the tasks to test skills, particularly the ability of prospective students to learn. TZNK not opposed to objective external

independent evaluation tests, which are currently used in the system of admission to higher educational institutions, and complements the current system of selection of applicants, assessing their readiness to continue learning. Developed on the basis of competence TZNK now includes verbal-communicative and logical-mathematical components, which mainly provide the ability to adequately assess the person's ability to successful learning. In the modernized version TZNK proposed to expand the basis of competence assessment test through information and communication competence of students and identify their ability to communicate in a foreign language. This upgrade TZNK that takes into account modern requirements to the educational abilities of students, must take place in stages, based on the results of its testing and development of new models of evaluation of educational achievements and abilities of graduates.

***Key words:** general academic competence test for general educational competence (TZNK), objective test in dependent external testing TZNK basis of competence, innovation and communication competence entrant, teaching students skills, search for new models of evaluation of educational achievements and abilities of graduates.*

Постановка проблеми. В умовах стандартизації цілей і результатів навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів та з метою підвищення якості відбору до навчання у вищих навчальних закладів найбільш підготовленої і здібної молоді, є потреба в методологічному обґрунтуванні доцільності введення тестування загально-навчальних компетентностей випускників школи та розроблення теоретичних основ побудови відповідних тестів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При теоретичному обґрунтуванні проблеми доцільності, розроблення та впровадження тестування загальної навчальної компетентності випускників загально-освітніх навчальних закладів враховано досвід освітніх вимірювань в педагогічній теорії і практиці країн Європейської співдружності. У зв'язку з обмеженням обсягу даної статті ми тут докладно аналіз відповідного досвіду не подаємо, а обмежуємо цей аналіз лише переліком відповідної літератури (див. наприкінці статті).

Виклад основного матеріалу дослідження. Тест загальної навчальної компетентності (далі – ТЗНК) розроблено і апробовано в 2009–2012 рр. робочою групою, створеною наказом МОН України з метою удосконалення системи зовнішнього незалежного оцінювання (далі – ЗНО), до складу якої увійшли представники УЦОЯО, НАПН України, п'яти українських університетів та міжнародні експерти. Концептуальні засади запропонованого ТЗНК ґрунтуються на компетентнісному підході, теорії множинного інтелекту і міжнародному досвіді використання стандартизованого тестування при вступі до вищих навчальних закладів [1]. ТЗНК не протиставляється предметним тестам, що нині використовуються

під час ЗНО, а органічно доповнює систему відбору абітурієнтів тестом здібностей. Як показали результати апробації, він має високу прогностичну валідність і надає можливість окремим категоріям абітурієнтів (випускники минулих років і шкіл сільської місцевості, учні загальноосвітніх шкіл, які не вивчали предмет поглиблено, тощо) підтвердити свою готовність до продовження навчання.

Компетентнісний підхід обрано концептуальною основою ТЗНК не випадково. Саме він зараз визначає дидактичні основи побудови змісту освіти, є базисом у педагогічному проектуванні результатів навчального процесу, визначає особистісний статус людини в сучасних умовах її життєдіяльності. Його місія полягає в тому, щоб змінити парадигму освіти з процесуального на результативний аспект освіти, завдяки чому кожна особа має стати конкурентоздатною на ринку праці, мобільною і гнучкою в нинішньому динамічному суспільстві, самодостатньою в особистому житті. Тобто ті, хто навчаються, повинні володіти системою ключових і предметних компетентностей, які визначають їхню готовність діяти в сучасному глобалізованому інформаційному суспільстві. Для цього вони повинні виявляти якості, необхідні для саморозвитку і самореалізації, а саме [8]:

- уміти здобувати інформацію з різних джерел, аналізувати її і застосовувати для індивідуального розвитку і самовдосконалення;
- володіти навичками критичного мислення, уміти генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення й обирати альтернативні шляхи розв'язання проблем, нести за них відповідальність;
- уміти використовувати засвоєні знання і здобутий досвід у різних життєвих ситуаціях, виявляти ставлення до життєво важливих проблем;
- володіти культурою спілкування, уміти працювати в колективі, бути толерантним й уникати конфліктів;
- уміти вчитися впродовж життя, виявляти готовність до саморозвитку і самовдосконалення;
- володіти загальною культурою життєдіяльності, уміти організувати свою діяльність у різних сферах соціальної практики та особистому житті.

За європейською традицією, що покладають в основу більшості сучасних педагогічних вимірювань, компетентнісний підхід характеризується вісьмома ключовими компетентностями: комунікація рідною мовою (communication in the mother tongue); комунікація іноземною мовою (communication in a foreign language); математична грамотність і базова предметна компетентність у природничих науках і технології (mathematic literacy and basic competence in science and technology); інформатична компетентність (digital competence); уміння вчитися або навчальна компетентність (learning-to-learn); міжособистісна і громадянська компетентність (interpersonal and civic competence); підприємницька компетентність (entrepreneurship); загальнокультурна компетентність (cultural expression).

Компетентнісний підхід, реалізований у ТЗНК, ґрунтується на виборі таких компетентностей, які найбільш адекватно відображають здатність і готовність майбутнього студента до продовження навчання у вищих навчальних закладах.

У розробленому варіанті ТЗНК має два складники – вербально-комунікативний і логіко-математичний, які в основному забезпечують можливість адекватно оцінити здатність особи до успішного навчання. Це підтверджують дослідження відомих психологів (Г. Говард [4]), досвід використання стандартизованого тестування в зарубіжних країнах [5–7], результати апробації ТЗНК в Україні [2]. Обидва складники спрямовані на виявлення здатності абітурієнтів застосовувати здобуті предметні знання і вміння в життєвій практиці, зокрема їхню готовність для продовження навчання.

Вербально-комунікативний складник тесту дає можливість з'ясувати рівень мовно-комунікативної компетентності абітурієнта завдяки оцінюванню вмінь і навичок критичного читання і ставлення до прочитаного тексту. Тому в ТЗНК тестові завдання відрізняються від завдань предметного тестування з української мови і літератури тим, що спрямовані на розуміння прочитаного, виокремлення фабули тексту, його смислового навантаження, вміння трансформації прочитаного у власний виклад змісту, здатність аналізувати й систематизувати прочитане і знаходити нову інформацію, узагальнювати її в нові знання або алгоритми дії тощо. Акцент у таких завданнях зміщується з предметного знання як такого на його сутнісну (змістову) характеристику сприйнятого матеріалу, розуміння його смислів. Фактично в цьому проявляється сенс критичного мислення людини, яке в сучасному інноваційному суспільстві стає визначальною характеристикою її продуктивної життєдіяльності. Адже як у навчанні, так і в житті головним чинником успіху людини є не обсяг засвоєних знань, а здатність і готовність застосувати їх у життєвих ситуаціях, зокрема в професійній діяльності.

Звичайно, вербально-комунікативний складник ТЗНК не може обмежуватися лише мовленнєвим аспектом комунікації українською мовою, оскільки спілкування в сучасному глобалізованому світі вимагає володіння компетенцією іншомовної комунікації. Особливо гостро вона постає в освітньому середовищі, де технології навчання все частіше набувають характеру міжнародного спілкування з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій. Тому пропонується модернізувати нинішню структуру ТЗНК шляхом доповнення вербально-комунікативного складника блоком іншомовної комунікації (найліпше англійської, оскільки вона частіше використовується в міжнародному спілкуванні, зокрема в Інтернеті та соціальних мережах).

Такий блок іншомовної комунікації повинен не перевіряти знання і вміння активного спілкування тією чи іншою іноземною мовою (з цією метою використовуються предметні тести з іноземних мов), а оцінювати

розуміння найпростіших конструкцій іншомовного спілкування і здатність майбутнього студента використовувати їх у навчальних цілях, зокрема в процесі дистанційного навчання або пошуку електронних освітніх ресурсів. Наприклад, одним з таких завдань може бути пропозиція зареєструватися в соціальній мережі, викладена англійською мовою, або знайти певний електронний ресурс.

Окрім функції оцінювання відповідної компетентності такий підхід формуватиме також культуру спілкування, зокрема в Інтернеті та соціальних мережах, спонукатиме школярів до усвідомлення необхідності вивчення іноземних мов і цивілізованого міжнародного спілкування в глобальному інформаційному просторі.

Логіко-математичний складник визначає здатність абітурієнта критично мислити і робити прості кількісні обчислення в реальних життєвих ситуаціях. Критичне мислення в сучасному світі передбачає не лише диверсифікаційне усвідомлення знань і здатність логічно мислити, але й діяти при цьому, використовуючи сучасні засоби оброблення інформації. Тобто природною для логіко-математичного складника ТЗНК є інформатична (цифрова, обчислювальна) компетентність як ключова, що передбачає здатність студента ідентифікувати, шукати, обробляти, інтерпретувати, перетворювати і зберігати здобуту інформацію, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології [10; 11]. Тобто сучасний студент має бути інформаційно грамотною людиною. Це означає, що він повинен володіти певною сукупністю специфічних умінь і навичок, необхідних для пошуку, оцінювання і ефективного використання інформації. У контексті їх застосування спільно з інформаційно-комунікативними технологіями така компетентність може бути названа «інформаційно-комунікаційно-технологічною» або за висловом М. Зелмана «Великою Сімкою» [12]. Фактично це модель пошуку розв'язків різних життєвих проблем, у тому числі й освітніх, які вимагають семи кроків, пов'язаних з пошуком, оцінюванням і використанням інформації.

По суті вона також належить до загальної навчальної компетентності, оскільки характеризує здатність студента вчитися в умовах широкого використання ІКТ в освіті. Зазвичай, такою компетентністю майбутній фахівець оволодіває в процесі навчання в університеті та в процесі професійного вдосконалення. Проте базова готовність абітурієнта до такої діяльності суттєво впливає на успішність навчання, має вагоме значення в оволодінні професійними навичками. Адже недостатнє володіння інформаційно-комунікаційно-технологічною компетентністю на базовому (шкільному) рівні, як правило, веде до нездатності або недосконалості використання засобів ІКТ в навчальних цілях, а в подальшому і в професійній діяльності.

Отже, сьогодні для продуктивного навчання в університеті недостатньо обмежитися названими вище двома складниками в їх традиційному розумінні, хоча загалом вони є достатніми для оцінювання

готовності майбутніх студентів до успішного навчання. На нашу думку, доцільно розширити компетентнісну основу ТЗНК шляхом доповнення його в першу чергу такими важливими компонентами, як володіння інформаційно-комунікаційними технологіями і комунікативні вміння спілкуватися іноземною мовою. У міжнародній і вітчизняній практиці вже існує досвід оцінювання інформатичної компетентності та розроблені відповідні технології для визначення її рівня для різних категорій споживачів освітніх послуг [9–11]. Тому цей досвід може бути використаний в проектуванні модернізованого ТЗНК. Так само може бути застосована технологія оцінювання комунікативної компетентності з іноземної мови на засадах практичного її використання в навчальних цілях. Відповідні напрацювання також існують і лише потребують адаптації до мети ЗНО.

Парадигма сучасної освіти віддзеркалює триєдиний підхід до навчання – діяльнісний, компетентнісний і особистісно орієнтований. Зважаючи на це, на нашу думку, варто поглянути на структуру ТЗНК по новому, з позицій такого триєдиного підходу [3]. За таких умов ТЗНК має набути нового формату – комп'ютерного тестування як способу реалізації діяльнісного підходу в оцінюванні загальної навчальної компетентності абітурієнтів, одним із складників якої є інформаційно-комунікаційно-технологічна компетентність. Згодом воно має набути форми комп'ютерного адаптивного тестування з урахуванням здібностей та інтересів тих, хто має наміри продовжувати навчання у вишах. Досвід проведення такого тестування у світовій практиці також є (наприклад, Грузія) і ним можна скористатися.

Такий процес еволюції ТЗНК від традиційної двоблокової структури до модернізованої чотириблокової має відбуватися поступово, поетапно, з урахуванням результатів його апробації та опрацювання нових моделей оцінювання навчальних досягнень і здібностей випускників шкіл. Спочатку ці дві форми можуть існувати паралельно, незалежно одна від одної: для окремих категорій абітурієнтів (наприклад, випускників минулих років) вживатиметься спрощена двоблокова структура ТЗНК, для решти – модернізована чотириблокова структура тесту. Згодом, після її апробації, можна запровадити єдину модернізовану структуру ТЗНК як таку, що більш адекватно відображає сучасні вимоги до загальноосвітньої підготовки майбутніх студентів.

Висновки і перспективи. Ми свідомі того, що існують країни, які у доборі студентів обмежуються лише предметним тестуванням (наприклад, Велика Британія, Німеччина). Проте й переконані в тому, що використання різних за об'єктом оцінювання інструментів ЗНО поліпшить якість відбору абітурієнтів за їхніми навчальними досягненнями. Крім того, в умовах, коли державна підсумкова атестація випускників шкіл з базових предметів буде здійснюватися у формі ЗНО, тест загальної навчальної компетентності, має стати найбільш адекватним інструментом оцінювання готовності

абітурієнта до продовження навчання. Пропонується доцільним запровадження ТЗНК як складову ЗНО, зокрема для тих випускників шкіл, які збираються вступати до вищих навчальних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Упровадження тесту загальної навчальної компетентності в системі ЗНО абітурієнтів ВНЗ. Аналітичний звіт / І. Л. Лікарчук, О. І. Ляшенко, С. А. Раков та ін. // Вісник «Тестування і моніторинг в освіті». – 2010. – № 10. – С. 2–48.
2. Ляшенко О. І. Тест загальної навчальної компетентності: основні засади і результати пілотування / О. І. Ляшенко, С. А. Раков // Педагогіка і психологія. – 2012. – № 2. – С. 27–35.
3. Ляшенко О. І. Тест загальної навчальної компетентності: реалії і перспективи / О. І. Ляшенко, С. А. Раков // Вісник «Тестування і моніторинг в освіті». – 2013. – № 11–12. – С. 37–47.
4. Гарднер Г. Структура розуму: Теорія множинного інтелекту / Г. Гарднер. – М. : ООО «Вільямс», 2007. – 512 с.
5. Тест здібностей SweSAT: досвід Швеції у використанні тесту здібностей при вступі до ВНЗ (за матеріалами статті Кристини Стадж) // Вісник «Тестування і моніторинг в освіті». – 2008. – № 11–12. – С. 81–84.
6. Проект АНЕЛО «Оцінювання навчальних досягнень у вищій освіті» (проспект) // Вісник «Тестування і моніторинг в освіті». – 2013. – № 7–8. – С. 5–9.
7. Ціглер Д. Роль психометричного вступного тесту (PET) у прийомі студентів до університетів в Ізраїлі / Д. Ціглер // Вісник «Тестування і моніторинг в освіті». – 2010. – № 7. – С. 40–48.
8. Вербицкий А. А. Личностный и компетентностный подходы в образовании: проблемы интеграции / А. А. Вербицкий, О. Г. Ларионова – М. : Логос, 2010. – 336 с.
9. Морзе Н. В. Моніторинг формування інформатичних компетентностей випускників загальноосвітніх шкіл / Н. В. Морзе, О. В. Барна, В. П. Вембер, О. Г. Кузьмінська // Інформатика. – 2011. – № 17–19. – 67 с.
10. Indicators of ICT Application in Secondary Education of South-East European Countries. Statistical survey // UNESCO Institute for Information Technologies in Education.–Moscow, 2005. – 40 p.
11. Key Data on Information and Communication Technology in Schools in Europe. 2004 edition, EURYDICE programme, European Commission.- [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.eurydice.org/Documents/KDICT/en/FrameSet.htm>
12. Бурмакина В. Ф., Зелман М., Фалина И. Н. Большая Семерка (Б7). Информационно-коммуникационно-технологическая компетентность. – Москва: 2007. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ifap.ru/library/book360.pdf>